

**MINISTERIEEL BESLUIT HOUDENDE
VASTSTELLING VAN EEN ONTWERP VAN LIJST VAN VOOR BESCHERMING
VATBARE MONUMENTEN, STADS- EN DORPSGEZICHTEN**

**DE VLAAMSE MINISTER VAN BINNENLANDSE AANGELEGENHEDEN,
CULTUUR, JEUGD EN AMBTENARENZAKEN,**

Gelet op het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten, stads- en dorpsgezichten, gewijzigd bij decreten van 22 februari 1995 en 8 december 1998;

Gelet op de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, gewijzigd bij bijzondere wet van 8 augustus 1988, inzonderheid artikel 6, § 1, I, 7 ;

Gelet op het besluit van de Vlaamse regering van 10 juni 2003 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse regering, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 29 augustus 2003, 24 oktober 2003 en 18 februari 2004;

BESLUIT :

Artikel 1. Het ontwerp van lijst van de volgende voor bescherming vatbare monumenten, stads- en dorpsgezichten, wordt vastgesteld overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 3 maart 1976, gewijzigd bij decreten van 22 februari 1995 en 8 december 1998:

Wegens de historische, sociaal-culturele en volkskundige waarde:

- als monument:

kerk Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemelopneming, kerkhof en ommuring, gelegen te Heers (Heks), Hekslaan(Heks) ;

bekend ten kadaster:

Heers, 8e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 239C, 240D.

Wegens de historische, sociaal-culturele en volkskundige waarde:

- als monument:

pastorie en omgeving, gelegen te

Heers (Heks), Hekslaan(Heks) 71;

bekend ten kadaster:

Heers, 8e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 236B, 237C.

Wegens de historische en sociaal-culturele waarde:

- als dorpsgezicht:

beeldondersteunende omgeving van kerk en pastorie, gelegen te

Heers (Heks), Hekslaan(Heks) ; Molenstraat(Heks) ;

bekend ten kadaster:

Heers, 8e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 235B2, 235D2, 235E2, 235F2, 235V.

Wegens de artistieke, historische, sociaal-culturele en volkskundige waarde:

- als monument:

kasteel, kasteelpark met gebouwen, attributen en ommuring, gelegen te

Heers (Heks), Hekslaan(Heks) ; Hoogstraat(Heks) ; Kasteel(Heks) ; Lod.Lavkistraat(Heks) ;

Meerstraat(Heks) ;

bekend ten kadaster:

Heers, 8e afdeling, sectie A, perceelnummer(s) 328C, 332D, 335E, 338K, 338L, 341/02A, 341/02B, 341H, 341P, 341R, 341S, 347C, 347F, 350C, 350D, 353C, 354B, 355B, 355C, 355D, 357B, 358B, 358C, 359B, 359C, 359D, 359E, 371K, 371N, 371R, 371S, 375B, 375E, 385A, 387B, 388A, 391B, 391C;

Heers, 8e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 10B, 10C, 10D, 10E, 10F.

Wegens de historische, sociaal-culturele en volkskundige waarde:

- als monument:

voormalige rentmeesterswoning van het kasteel, gelegen te

Heers (Heks), Hekslaan(Heks) 53;

bekend ten kadaster:

Heers, 8e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 19F, 21C.

Wegens de historische, sociaal-culturele en volkskundige waarde:

- als monument:

semi-gesloten hoeve Tournebried en naastliggend hoeverestant met toren, gelegen te

Heers (Heks), Hekslaan(Heks) 55;

bekend ten kadaster:

Heers, 8e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 23B, 24B.

Wegens de historische, sociaal-culturele en volkskundige waarde:

- als monument:

klooster en school van de zusters van St.-Vincentius met aansluitende tuin, gelegen te

Heers (Heks), Meerstraat(Heks) ;

bekend ten kadaster:

Heers, 8e afdeling, sectie A, perceelnummer(s) 520F, 520G, 520H.

Wegens de historische, industrieel-archeologische en sociaal-culturele waarde:

- als monument:

tramstation en spoorbedding, gelegen te

Heers (Heks), Hekslaan(Heks) 50;

bekend ten kadaster:

Heers, 8e afdeling, sectie A, perceelnummer(s) 474E, 532K, 544E;

Heers, 8e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 13A.

Wegens de historische, industrieel-archeologische, sociaal-culturele en volkskundige waarde:

- als monument:

watermolen en onmiddellijke omgeving, gelegen te

Heers (Heks), Molenstraat(Heks) 42;

bekend ten kadaster:

Heers, 8e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 30H.

Wegens de historische en sociaal-culturele waarde:

- als dorpsgezicht:

agrarische omgeving van kasteeldomein en aanhankelijkheden, gelegen te

Heers (Heks), Hekslaan(Heks) ; Meerstraat(Heks) ; Molenstraat(Heks) ;

bekend ten kadaster:

Heers, 8e afdeling, sectie A, perceelnummer(s) 518A, 518B, 519G, 525/02D, 540C, 541C, 543E;

Heers, 8e afdeling, sectie B, perceelnummer(s) 17F, 17G, 224G, 29C, 36H, 36K.

Art. 2. Het algemeen belang dat de bescherming verantwoordt, wordt door het gezamenlijk voorkomen en de onderlinge samenhang van de volgende intrinsieke waarden gemotiveerd:

Historische, volkskundige en socio-culturele waarde van parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemelopneming en kerkhof:

De kerk van Heks werd vanaf 25 juni 1850 heropgetrokken op de plaats van een ouder gebouw. De nieuwbouw kreeg een nieuwe oriëntatie, met de westgevel en hoofdingang aan de zijde van het kasteelpark, waarmee op een erg pregnante manier de lokale machtsverhoudingen worden geïllustreerd. Van de oude kerk bleven slechts drie 17de-eeuwse grafkruisen, een herdenkingsplaat van prins-bisschop de Velbrück en een eikenhouten archiefkast bewaard.

Het neoklassieke kerkgebouw, waarvan het sobere exterieur een decoratief accent heeft op de westgevel met zijn torenbekroning, is opgetrokken op een verheven terrein, omgeven door het kerkhof, waarmee de centrale rol van het gebouw in het dorp wordt benadrukt. De inplanting van het gebouw maakt het echter tot een belangrijk landschappelijk richtpunt, dat van ver in de omgeving kan worden geapprecieerd, maar vooral vanuit het terras in het kasteelpark een prachtig onderdeel van het decor lijkt te vormen.

Het bepleisterde interieur van de kerk heeft in tegenstelling tot het exterieur een accent op het koor, waarvan de zware decoratie is opgebouwd rond een centrale voorstelling van *Maria-ten-Hemelopneming*, naar ontwerp van J. Delbove. Ook hier is de hand van de kasteelheren merkbaar: ze financierden de decoratie, maar hebben dan ook een eigen grafkelder en oratorium, dat aan het koor grenst en ervan gescheiden is door een raamwerk met glas-in-loodramen waarin hun familiewapen is verwerkt. De d'Ansembourgs droegen ook in aanzienlijke mate bij tot de bemeubeling van de kerk.

Historische, volkskundige en socio-culturele waarde van pastorie:

De pastorie is in kern een gebouw uit 1777, onder impuls van prins-bisschop Velbrück opgetrokken ter vervanging van een ouder gebouw, dat werd opgeofferd voor de uitbouw van het kasteeldomein. Het gebouw, dat alleszins qua exterieur in grote trekken zijn 18de-eeuwse vorm behield (enkel de aanhorige dienstgebouwen verdwenen), is één van de oudste voorbeelden van de impact die de bouw van het kasteel heeft gehad op de structuur van het dorp. De locatie op een verheven terrein en positionering van het bouwvolume met de rug naar het dorp en de façade in de richting van het kasteel illustreren perfect de historische machtsverhoudingen. Het wit geschilderde volume, in samenspel met de kerk, is een belangrijk landschappelijk richtpunt, dat van ver in de omgeving kan worden geapprecieerd, maar vooral vanuit het terras in het kasteelpark een prachtig onderdeel van het decor lijkt te vormen.

Historische en socio-culturele van voormalige rentmeesterswoning:

De rentmeesterswoning van het kasteel werd opgetrokken omstreeks 1895, op een terrein aan de rand van Heks-dorp, in de onmiddellijke franje van het kasteelpark, dat voorheen bij de aangrenzende hoeve *Tournebried* hoorde, een poel omvatte en bebouwd was met een kleine brouwerij. Het nieuwe cottage-achtige gebouw is één van de panden die in de late 19de en vroege 20ste eeuw onder impuls van de kasteelheer omheen het park verrezen, onderdak boden aan het kasteelpersoneel en in hun sobere monumentaliteit en op die manier als buffer en uithangbord voor het kasteel fungeerden. De panden getuigen van de hoogdagen van het domein en maken Heks op een erg sprekende wijze tot een kasteeldorp. Door hun elegante vormtaal en hun strategische inplanting, in harmonie met de omgeving, zijn zij daarenboven van een bijzondere beeldbepalende waarde.

Historische en socio-culturele waarde van hoeve *Tournebried* en torenachtig woonhuis:

De hoeve *Tournebried* is waarschijnlijk een oude inplanting. De naam verwijst naar een functie als wisselpost voor paarden. Hoeve en aansluitend torenachtig woonhuis worden al aangeduid op de Ferrariskaart (1771-77) en werden tussen 1890 en 1895 gemoderniseerd. De hoeve, altijd al U-vormig met het erf open naar de straat, kreeg toen zijn monumentale straatgevels en de toren werd uitgebreid en opgesmukt. Hoewel het geheel er vrij uniform uitziet, vertoont het toch verschillende bouwnaden en werd er nogal wat bouw materiaal in gerecupereerd, wat getuigt van een levendige bouwgeschiedenis.

Door de laat-19de-eeuwse verbouwingen werd het complex niet alleen verfraaid, maar ook naar het kasteel georiënteerd, waarmee het duidelijk als aanhorigheid kon worden geïdentificeerd en een plaats kreeg in de reeks gebouwen die in de late 19de en vroege 20ste eeuw onder impuls van de kasteelheer omheen het park verrezen, onderdak boden aan het kasteelpersoneel en in hun sobere monumentaliteit en op die manier als buffer en uithangbord voor het kasteel fungeerden. De panden getuigen van de hoogdagen van het domein en maken Heks op een erg sprekende wijze tot een kasteeldorp. Door hun elegante vormtaal en hun strategische inplanting, in harmonie met de omgeving, zijn zij daarenboven van een bijzondere beeldbepalende waarde.

Historische, volkskundige en socio-culturele waarde van voormalig klooster en school van de zusters van Sint-Vincentius:

Klooster en school werden in 1903 onder impuls van de kasteelheer opgericht in de franje van zijn domein. Het gebouw is één van de panden die in de late 19de en vroege 20ste eeuw onder impuls van de kasteelheer omheen het park verrezen en in hun sobere monumentaliteit en op die manier als buffer en uithangbord voor het kasteel fungeerden. Deze functionaliteit wordt in het geval van het klooster nog benadrukt, doordat het een publieke functie vervult én als tegenhanger van de officiële gemeenteschool een getuige is van de schoolstrijd in Heks.

Zoals alle door de kasteelheer bestelde gebouwen getuigt het klooster echter evenzeer van de hoogdagen van het kasteeldomein en maakt Heks op een erg sprekende wijze tot een kasteeldorp. De elegante vormtaal en strategische inplanting, in harmonie met de omgeving, maakt het gebouw daarenboven van een bijzondere beeldbepalende waarde.

Historische, industrieel-archeologische en socio-culturele waarde van voormalige tramhalte en spoorbedding:

De tramhalte werd kort na de opening van de tramlijn Borgloon-Oreye (1900) opgetrokken onder impuls van de kasteelheer. Het is een voor de tijd typisch gebouwtje in neotraditionele stijl. Aansluitend bleef nog een groot gedeelte van de trambedding bewaard (tracé vanaf het Monnikenhof tot een eind ten zuiden van de Heksiaan). Het geheel is een sprekende getuige van de laat-19de-eeuwse modernisering van het dorp.

Het station is echter ook één van de panden die in de late 19de en vroege 20ste eeuw onder impuls van de kasteelheer omheen het park verrezen en in hun sobere monumentaliteit als buffer en uithangbord voor het kasteel fungeerden. Dat het tramstationnetje meer was dan een publiek gebouw, wordt geïllustreerd door de afzonderlijke wachtkamer waarover de kasteelheren konden beschikken. De halte is bovendien ingeplant aan de rand van het kasteeldomein en niet zozeer in nabijheid van het dorp, waardoor eens te meer de lokale machtsverhoudingen worden geïllustreerd. Het geheel is niettemin door zijn elegante vormtaal en strategische inplanting, in harmonie met de omgeving, van een bijzondere beeldbepalende waarde.

Historische, industrieel-archeologische en socio-culturele waarde van Heksmolen:

De Heksmolen is een bovenslagwatermolen met zeer oude wortels, die al in 1282 wordt vermeld als onderdeel van het domein dat de cisterciënzers van de abdij van Villers in 1174 ten geschenke hadden gekregen van gravin Agnes van Loon en waarvan het Monnikenhof de kern vormde. De *Hex Molen* wordt weergegeven op de Ferrariskaart (1771-77) en onder uitgebreide vorm in de *Atlas der Buurtwegen* (1840-44).

De op de Ferrariskaart weergegeven L-vormige combinatie molen- en woonhuis, bleef als oude kern herkenbaar, met sporen die minstens tot de 17de eeuw teruggaan: muuropeningen in verschillende stijlen, waaronder getraliede kruiskozijsen in een kalkstenen omlijsting met sponningbeloop in het voorheen beluikte benedengedeelte, getoogde muuropeningen in vlakke kalkstenen omlijsting met sluitsteen, rechthoekige muuropeningen in vlakke kalkstenen omlijsting, een korfboogpoort met kalkstenen negblokken, alsook eenvoudiger types, ijzeren muurankers en hoge daken.

De molen, die de oude binnenindeling en molenwerk behield, maar door gebrek aan water niet meer maalvaardig is, is een representatief onderdeel van oude feodale domeininfrastructuur, die ondertussen tot kasteelaanhorigheid is geëvolueerd en als dusdanig ook mee bijdraagt tot de identiteit van Heks als kasteeldorp.

Het complex, ingeplant aan de rand van het dorp, aan de oever van de Herkebeek en omgeven door mooie beemdgronden, is tot slot van een bijzondere beeldbepalende waarde.

Historische, volkskundige en socio-culturele waarde van omgeving van kerk en pastorie:

De volledige site tussen de Molen- en Henestraat is zodanig opgebouwd dat het tegelijk ten dienste van het kasteelpark staat en als monumentaal dorpscentrum kan fungeren. Hierbij is er sprake van een fragiel evenwicht: links aan de pastorie grenst een mooie weide, wat beantwoordt aan een historische situatie, maar vanuit het kasteelpark ook een wijder doorzicht biedt naar het landschap omheen het dorp. Het gemeentehuis op het hoek Heksiaan-Kloosterstraat, links van de weide, werd pas in 1877 opgericht, waarmee alle kernfuncties van het dorp in de schaduw van het kasteel werden geconcentreerd. Het gebouw is slechts discreet aanwezig, past met zijn lichte monumentaliteit perfect in het straatbeeld, maar valt niet op vanuit het park. Het kruispunt Heksiaan-Molenstraat, waarop ook de moestuinpoort van het kasteel uitgaat, is gemarkeerd met een boom, een oorlogsherdenkingsmonument en een kapelletje.

Art. 3. Met het oog op de bescherming zijn van toepassing:

- A. De beschikkingen van het besluit van de Vlaamse regering van 17 november 1993 tot bepaling van de algemene voorschriften inzake instandhouding en onderhoud van monumenten en stads- en dorpsgezichten (Belgisch Staatsblad 10 maart 1994).

Brussel, 26-05-2004

Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden,
Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken,

Paul VAN GREMBERGEN